

Väkivallan tutkimuksen ja käytännön työn kohtaaminen – seminaarin paneelikeskusteluun 15.11.2006

Lapin yliopisto

Reet Nurmi
toiminnanjohtaja
Monika-Naiset liitto ry

Maahanmuuttajanaisiin ja –lapsiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteitä ei tunnisteta

Väkivalta kaikkine ilmenemismuotoineen ylittää kulttuuriset ja yhteiskunnalliset rajat. Kansainvälistyminen, eri kulttuureja edustavien ihmisten siirtyminen maasta toiseen antaa *globaalille* ongelmalle uuden merkityksen: Suomessa asuva maahanmuuttajanainen on saattanut joutua miehen tekemän väkivallan uhriksi paitsi omassa lapsuusperheessään, entisessä tai nykyisessä parisuhteessaan, koulussa, työpaikalla tai kadulla, myös konfliktin tai sodan aikana, matkalla pakolaisleirille tai siellä ollessaan.

Pari- ja lähisuhdeväkivalta on vakava ongelma suomalaisen kantaväestön keskuudessa ja erityisen vaikea ongelma maahanmuuttajaperheissä ja monikulttuurisissa parisuhteissa. Hätä on suuri, kun oma koti muuttuu vaaralliseksi, eikä tiedä kenen puoleen kääntyä ja minne paeta väkivaltaista miestä tai perheenjäsentä. Maahanmuuttajanaisiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteet liittyvät muun muassa miesten etuoikeuksien ja valta-aseman hyväksi käyttämiseen, haitallisten perinteisten käytäntöjen ylläpitämiseen, uskonnollisilla säännöillä pelottelemiseen tai seksiin pakottamiseen. Myös ihmiskauppa, pakkoavioliitot ja prostituutio koskettavat erityisesti maahanmuuttajanaisia.

Maahanmuuttajataustaisten tyttöjen ja naisten kokema väkivalta voi ilmetä myös haitallisten perinteisten käytäntöjen ylläpitämisenä, joiden erityispiirteitä täytyy tunnistaa perus- ja erityispalveluissa.

Naisten ja tyttöjen kannalta perinteisiä haitallisia käytäntöjä ovat:

- kunniaan liittyvä väkivalta ja murha
- pakkoavioliitto
- tyttöjen ympärileikkaus eli sukuelinten silpominen.

Muita väkivallan muotoja:

- naisiin ja tyttöihin kohdistuva väkivalta sodissa, konflikteissa ja pakolaisolosuhteissa
- naiskauppa
- vanhuksiin kohdistuva lähisuhdeväkivalta
- rasismi, syrjintä ja rakenteellinen väkivalta

Toisaalta naisten ja tyttöjen alistaminen on saanut viimeisten vuosikymmenten aikana uusia muotoja – tai ainakin laajemmat mittasuhteet. Esimerkiksi nais- ja ihmiskaupasta on tullut laajamittaista organisoitua rikollisuutta ja sodissa uhreiksi joutuvat yhä useammin myös siviilit. Väkivalta voi ilmetä myös eri-ikäisiin perheenjäseniin kohdistuvana lähisuhdeväkivaltana, kuten lasten kurittamisena tai vanhusten kaltoinkohteluna. Naiset ja tytöt voivat joutua syrjinnän kohteeksi myös etnisen taustansa vuoksi Suomessa.

Ennen Suomeen tuloa koetun väkivallan seuraukset voivat olla naisille ja lapsille pysyviä tai tulla voimistuneina esille jossakin elämänvaiheessa. Maahanmuuttajien elinolosuhteita koskevassa tutkimuksessa (Pohjanpää ym., 2003) kysyttiin venäläisiltä, virolaisilta, somalialaisilta ja vietnamilaisilta parisuhteessa tai sen ulkopuolella koetusta väkivallasta. Tutkimuksen mukaan väkivaltaa oli kokenut 14 prosenttia venäläisistä, 21 prosenttia virolaisista, 43 prosenttia somalialaisista ja 15 prosenttia vietnamilaisista naisista. Vuoden aikana väkivallan uhriksi joutuneista seksuaalista väkivaltaa oli kokenut 22 prosenttia venäläisistä, 19 prosenttia virolaisista ja 3 prosenttia somalialaisista. Tutkimuksen mukaan maahanmuuttajat ilmoittavat väkivallasta vain harvoin viranomaisille.

Useilta maahanmuuttajanaisilta puuttuu hyvä suomen- tai ruotsinkielen taito, yhteiskuntataidot sekä tiedot kansalaisten perusoikeuksista Suomessa. Kun tähän vielä lisätään paitsi perhe- ja lähisuhdeväkivalta sekä muut väkivallan erityispiirteet, on yhtälönä moninkertainen syrjäytyminen ja oman elämänhallinnan katoaminen. Väkivalta on pahin uhka ihmisoikeuksien toteutumiselle ja kotoutumiselle.

Maahanmuuttajanaisiin kohdistuva pari- ja lähisuhdeväkivalta on monin tavoin verrattavissa suomalaisiin naisiin kohdistuvaan väkivaltaan. Vallan väärinkäyttö ja kontrolli saattavat kuitenkin ilmentyä eri muodoissa, esimerkiksi naisen tiedon puutteeseen liittyvänä pelotteluna tai hyväksikäyttönä. Väkivaltaiset miehet saattavat tietoisesti estää naisen tiedonsaantia oikeuksistaan ja rajoittavat tämän toimimista yhteiskunnassa. He onnistuvat luomaan tunteen siitä, että kukaan ei usko naisen kertomuksia, ja että apua on turhaa hakea. Uhrin eristäminen ja estäminen saattavat saada erityisesti maahanmuuttajanaisten kohdalla äärimmäisiä muotoja: Turvakotien asiakkaana olleista maahanmuuttajanaisista osa on joutunut elämään vangittuna ja eristettynä pahoinpitelijänsä ehdoilla. Uhrin eivät ole päässeet pyytämään apua tai saaneet liikkua itsenäisesti. Eristyksissä pidetty uhri ei välttämättä ole tiennyt edes omaa osoitettaan.

Parisuhdeväkivalta voi ilmetä myös taloudellisena alistamisena ja kontrolloimisena. Nainen voi joutua pyytämään talousrahaa tai tulemaan toimeen ilman rahaa. Mies voi käyttää toimeentuloon tarkoitettuja avustuksia tai naisen palkkaa omiin tarpeisiinsa. Vaikea taloudellinen tilanne ja tukitoimien puuttuminen vaikuttavat myös naisen kokemuksiin itsenäisestä selviytymisestä

Väkivaltatyö poikkeaa ratkaisevasti muusta sosiaali- ja terveysalan työstä siten, että työntekijän pitää ehdottomasti ottaa kantaa väkivallan käyttämisestä vastaan. Väkivalta on aina rikos. Väkivallan käyttöä ei saa hyväksyä missään muodossa. Vaatimus ei ole ristiriidassa maahanmuuttajatyön keskeisen periaatteen, asiakkaan kulttuurin kunnioittamisen kanssa. Väkivaltaa, oli se sitten henkistä, fyysistä tai seksuaalista, ei voi oikeuttaa kulttuurisiin perustein. Väkivaltaa kokeneita maahanmuuttajanaisia työssään kohtaavien sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten tulee toimissaan kaikin tavoin parantaa uhrin turvallisuutta ja oikeusturvaa.

Viranomaisten sinänsä neutraali ja normeihin perustuva toiminta saattaa joissakin tilanteissa kytkeytyä väkivallan käyttämiseen. Tämä koskee tilanteita, joissa väkivaltaisesti käyttäytyvä mies on Suomen kansalainen tai hänellä on pysyvä oleskelulupa ja naisella on väliaikainen oleskelulupa. Avioliiton purkautuminen johtaa naisen oleskeluluvan perusteen kumoutumiseen. Viranomaisille tehtävä eroilmoitus voi muuttua kontrollin ja vallankäytön välineeksi. Väkivaltasyklin lämpimissä vaiheissa eroilmoitus saatetaan vastaavasti perua.

Erityispalveluille on kysyntää

Vuonna 2002 julkaistiin hyvien käytäntöjen opas väkivaltatyön eri osa-alueilta (Good practice guide to mitigate the effects of and eradicate violence against women 2002). Oppaassa maahanmuuttajanaisten auttamisen kannalta hyvinä käytäntöinä pidetään:

- Vähemmistöjen edustajien, erityisesti naisten, työskentelemistä vähemmistönaisille suunnatuissa palveluissa
- Monikulttuuristen kysymysten huomioimista kansallisessa suunnittelussa muiden erityisteemojen rinnalla

Monika-Naiset liitto ry:n on kehittänyt erityispalveluja ja tarjonnut apua väkivaltaa kokeneille maahanmuuttajanaisille ja –lapsille vuodesta 1999 lähtien. Matalan kynnyksen toimipiste Monikulttuurinen Voimavarakeskus Monika tarjoaa ohjausta ja neuvontaa maahanmuuttajanaisille. Päivystyspuhelimeen soittamalla saa tietoja väkivaltaongelmaan, avioeroon, lasten huoltajuuteen, oman taloudenhallintaan sekä lukuisiin muihin kysymyksiin liittyen. Voimavarakeskukset on perustettu Helsinkiin, Vantaan, Turkuun ja Kemiin Raha-automaattiyhdistyksen tuella. Lisäksi liitto on perustanut turvakodin maahanmuuttajanaisille.

Väkivallasta kärsivät naiset saavat Voimavarakeskuksen kautta tukihenkilöpalveluja. Kielitaidotonta naista on hyvin vaikea ohjata olemassa olevien palvelujen piiriin ilman tukihenkilön läsnäoloa. Asiakkaan rinnalla kuljetaan ja asioita järjestetään tarvittaessa yhdessä kunnes nainen kokee selviävänsä. Oikeudenkäyntituen lisäksi tukihenkilöt asioivat muun muassa terveyskeskuksissa, pankissa, päiväkodeissa ja oppilaitoksissa. Kokemukset osoittavat, että asiakkaan kyky hoitaa omat asiansa on kriisivaiheessa minimissään. Hyvin usein naiset tuntevat itsensä ahdistuneeksi ja masentuneeksi ja syyllistävät itsensä tapahtuneesta. Valitettavasti useimmiten ongelmat ovat kärjistyneet pitkälle ja asiakkuus kestää 3–4 kuukautta, joillakin jopa vuosia.

Maahanmuuttajanaisten usein heikko palvelujärjestelmän ja omien oikeuksien tuntemus viivästyttää aktiivista avun hakemista. Monille naisille on epäselvää, mistä ja keneltä olisi mahdollista saada apua. Jopa sosiaalityöntekijän rooli on monille maahanmuuttajanaishenkilöille epäselvä. Kaikissa keskeisissä peruspalveluissa tulisi olla vähintäänkin valmiudet pari- ja lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen kysymällä ja uhrin jatko-ohjaukseen. Maahanmuuttajanaisiin ja -tyttöihin kohdistuva väkivalta voi lisäksi ilmentyä muissa muodoissa, joita ammattilaisten tulisi herkistyä nykyistä enemmän havaitsemaan.

Koska väkivaltaa kokeneen naisen avun tarpeet liittyvät useiden, monesti monimutkaisten asioiden hoitamiseen, on eri toimijoiden välinen yhteistyö tarpeen. Maahanmuuttajan kohdalla lähtökohta eri palvelujen itsenäiseen käyttöön on yleensä huonompi kuin suomalaisella väkivallan uhrilla. Turvakotipalveluissa ja matalan kynnyksen palveluissa on saatu hyviä kokemuksia uhrin auttamisesta tarjoamalla tarvittavia palveluja koordinoitusti, maahanmuuttajataustaisten tukihenkilöiden avulla. Samaa kieltä puhuva tukihenkilö voi auttaa konkreettisten asioiden hoidossa sekä toimia asiointitulkkina ja kulttuuritulkkina. Mahdollisuus puhua elämäntilanteesta ja tunteista omalla äidinkielellä edistää uhrin selviytymistä, mikä on tärkeää, jos varsinaiseen terapiaan ei ole mahdollisuutta. Näin myös väärinymmärryksen ja uudelleen traumatisoitumisen vaara pienenee.

Väkivaltaa kokeneiden maahanmuuttajanaisten auttamisessa on monella tavalla kyse tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisestä. Väkivallasta irti pääseminen antaa paremmat mahdollisuudet kotoutua Suomeen ja saavuttaa tasa-arvoinen asema yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä. Naisiin kohdistuvalla väkivallalla on monenlaisia yhteiskunnallisia seurauksia. Väkivalta on rikos, ihmisoikeusloukkaus ja tasa-arvon este. Väkivallan vaikutukset ulottuvat monin tavoin lasten ja nuorten hyvinvointiin. Jos väkivaltaan ei puututa, ylläpidetään väkivaltaa hyväksyvää ilmapiiriä.

Hyviä käytäntöjä palveluihin ohjaamisessa:

- Neuvonnan tulee olla perusteellisempaa kuin suomalaisilla asiakkailla.
- Pysyvä asiakas-työntekijäsuhde tukee uhrin selviytymistä.
- Ota huomioon naisen tähänastiset kokemukset virallisten asioiden hoidossa arvioidessasi konkreettisen avun järjestämisen tarvetta.
- Auta uhria tarvittaessa ajanvarauksessa ja tulkin saamisessa.
- Usein on syytä varmistaa, että asiakas on ymmärtänyt oikein. Toista tärkeimmät asiat.
- Ota huomioon uhrin traumatisoituminen: Miten nainen voi? Miten hän jaksaa?
- Painota vastaanottoaikojen noudattamisen tärkeyttä.
- Pyydä lupa ottaa yhteyttä muihin ammattiauttajiin, jos katsot moniammatillisen yhteistyön tarpeelliseksi.
- Pyri etsimään asiakkaalle samaa kieltä puhuva tukihenkilö. Tarjolla on erikielisiä tukihenkilöpalveluja.

Monika-Naiset liitto ry:n julkaisut

Eija Kyllönen-Saarnio, Reet Nurmi. Maahanmuuttajanaiset ja väkivalta. Opas sosiaali- ja terveysalan auttamistyöhön. Helsinki, 2005. 116 s. (Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita, ISSN 1236- 116X, 2005:15). www.stm.fi/Julkaisut

Reet Nurmi & Natalia Aljosina: Elämä ilman pelkoa – elämä ilman uhkaa. Käsikirja pari- ja lähisuhdeväkivallan ehkäisytyöhön (venäjäksi). Oulun lääninhallituksen julkaisu n:ro 105. 2005.

***Tunnetko oikeutesi Suomessa?
Pelkäätkö väkivaltaa kotona tai perheesi taholta?
Tarvitsetko apua omalla kielelläsi?
Tai jos et ole turvassa omassa kodissasi...***

**Monikulttuurinen Voimavarakeskus Monika
valtakunnallinen päivystävä puhelin (24h)
(09) 692 2304**

Palvelukielet:

arabia, englanti, espanja, hindi, italia, kurdi, persia, portugali, ranska, romania, ruotsi, somalia, suomi, thai, tagalog, venäjä, viro

info@monikanaiset.fi